

Antun Bauer

MREŽA MUZEJA I MEĐUMUZEJSKA SURADNJA

Nagli razvoj muzeja u svijetu počeo je polovinom prošlog stoljeća. Od velikih galerija, kolekcija umjetničkih djela klasične grčke i rimske antike, kolekcija antikviteta i kurioziteta proširuje se tematika sabiranja na niz specifičnih tema. Osnivaju se muzeji sa tematskim, nacionalnim, regionalnim i lokalnim sadržajima kao studijske ustanove.

U znatno intenzivnijem razvoju proširuje se osnivanje muzeja u dvadesetom stoljeću, naročito između dva rata kada se stvara i organizirana muzejska služba u zemljama i u svijetu.

Razvoj muzeja u prvoj polovini XX stoljeća bio je ponesen općim naglim razvojem kulture, nauke i tehnike. Stručni i naučni aspekti intenzivno su pratili sve djelatnosti u razvoju. Tako su i za muzejsku djelatnost bile vezane određene discipline kojima su muzeji dali najznačajniji doprinos studijskom i naučnom obradom muzejske građe. Tako izvjesne naučne discipline baziraju svoj razvoj na sakupljenim i obrađenim muzejskim zbirkama.

Usporedno s određenim disciplinama koje su vezane za muzejske zbirke razvija se i specifična disciplina zajednička za sve muzeja - muzeologija. Ona obrađuje studijski naučni aspekt na muzeje i na kompleks djelatnosti koje su vezane za muzeje, odnosno za rad u muzejima i muzejskim zbirkama.

Muzeologija, kao naučna disciplina, dobiva svoj status uklapanjem u sveučilišnu nastavu kada je 1921. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Brnu počela sveučilišna nastava muzeologije.

Potreba stručnog i naučnog aspekta i organizirane šire stručne suradnje pri radu ovog naglo povećanog broja muzeja inicirala je stručne muzeološke časopise od kojih prvi počinje izlaziti u Berlinu - "Zeitschrift für Museologie und Antiquitätenkunde" - od 1878. godine, a iza toga u Londonu "The Museums Journal" 1900. godine.

Kapitalnu ulogu u razvoju muzeja i međumuzejske suradnje te razvoja i afirmacije muzeologije kao studijske naučne discipline odigrao je časopis "M u s e u m s k u n d e". Časopis je počeo izlaziti 1905. godine u Berlinu i uz prekid za vrijeme posljednjeg rata, izlazi kontinuirano do danas.

Priloge sa temama muzeološkog sadržaja, kojima su obrađivani neki problemi koncepcije i organizacije muzeja i muzejskih djelatnosti, donosili su i drugi stručni časopisi namjenjeni određenim naučnim disciplinama vezanim za muzejske zbirke. To je naročito "Revue archeologique" u Parizu od 1908. god. te stručni časopisi koje su izdavali pojedini muzeji.

Prateći sadržaje ovih prvih stručnih muzeoloških časopisa i muzeoloških priloga u stručnim časopisima možemo pratiti i intenzivnu potrebu organizirane međumuzejske suradnje koja je inicirala časopis "Museumskunde". Uspjeh i značenje toga časopisa danas se može pripisati sadržaju priloga koji su bili u prvom redu usmjereni na unapređenje muzejskih ustanova, na izmjenu i prenošenje iskustva, na suradnju i povezivanje srodnih muzeja, na organiziranu međumuzejsku suradnju, na organiziranu muzejsku službu koju treba da vrši stručno organizirana mreža muzejskih ustanova.

Već polovinom prošlog stoljeća od privatnih inicijativa i donacija, privatnih galerija i muzeja brzo se prelazi u naprednim zemljama Evrope - u Engleskoj, Francuskoj, Njemačkoj - u kojima je bio razvoj muzeja najintenzivniji, na državnu i pravnu organizaciju muzeja, na organizaciju muzeja pod državnom centralnom stručnom upravom, koja je regulirala osnivanje, rad i djelovanje muzeja.

Ova organizirana služba, s ovlastima i funkcijom "Generalne direkcije muzeja", bila je tada u mnogim kulturnim i naprednim zemljama inicijator razvoja i glavni oslonac napretka muzeja. Inicijativom ovih foruma osnivaju se muzeji, proširuje se područje stručnog sabiranja, unapređuje se muzejska djelatnost, izgrađuje se organizirana institucionalna baza za rad i djelovanje muzejskih ustanova, stvara se organizirana muzejska služba koju vrši mreža muzejskih ustanova, grade se nove reprezentativne muzejske zgrade.

U ovom intenzivnom tempu razvoja dolazi Prvi svjetski rat, koji je u cijelom svijetu na neko vrijeme znatno zakočio razvoj muzeja.

- - - - -

Intenzivna potreba za kulturnim životom, interes šire javnosti za muzeje i kulturne vrijednosti, znatan priliv nove publike u muzeje nakon rata i između dva rata, postavlja pred muzeje nove zadatke a time i direktno i indirektno inicira osnivanje novih muzeja. U svim kulturnim i naprednim zemljama osnivaju se u velikom broju novi muzeji a istovremeno osnivaju se i direkcije za muzeje. To su "nadzorne službe za muzeje" pri ministarstvima za kulturu ili pri velikim centralnim muzejima - kao stručni forum za organizaciju i rad muzeja, za osnivanje novih muzeja, za stvaranje organizirane mreže muzejskih ustanova.

Snazan pokret u kulturnom životu naprednih zemalja Evrope i Amerike, koji je muzeje i kulturne vrijednosti pohranjena u muzejima digao tada u prvi plan, bio je povod da je Društvo naroda kao najviši međunarodni državnički forum stvoren nakon Prvog svjetskog rata, u sklopu svoje organizacije osnovalo Office internationale du Musee u Parizu, u tada najjačem muzeološkom centru u svijetu.

Osnovni zadatak ovog instituta bio je organizacija međumuzejske suradnje, unapređenje muzejske djelatnosti i izmjena iskustava. U tu svrhu inicira i izdaje novi muzeološki časopis "Museumion" koji na žalost nije preživio Drugi svjetski rat.

Historijska uloga koju je odigrala ova prva međunarodna muzejska ustanova od kapitalnog je značenja za unapređenje muzejske djelatnosti za međumuzejsku suradnju i za stvaranje organizirane mreže muzejskih ustanova. Muzeološki problemi, koje je inicirala proširena muzejska djelatnost, uvjetovali su i potrebu studijskog rješavanja ovih problema na široj, ne samo regionalnoj ili nacionalnoj suradnji, već i na međunarodnoj suradnji i izmjeni iskustava. U organizaciji ovog međunarodnog zavoda održan je prvi međunarodni kongres muzejskih radnika u Madridu 1934. godine na kojem je "organizirana međunarodna međumuzejska suradnja dobila svoj status". Ovdje je inicirana ... "međunarodna mreža muzeja u koju bi trebala da se uklope sve zemlje članice Društva naroda...". U punoj mjeri realizirano je to tek nakon drugog rata u okviru UNESCO - ICOM-a. Danas su u ICOM-u povezani muzeji iz 148 zemalja članica UN-UNESCO-ICOM-a.

Ako retrospektivno samo u osnovnim zbivanjima pratimo razvoj organizirane muzejske službe u svijetu i u pojedinim zemljama između dva rata, otvaranje mreže muzeja koja će sistematski i planski vršiti zadatke muzejske službe za svoje područje rada i djelovanje moramo doći do zaključka da je baš ta organizirana međumuzejska suradnja odnosno organizirana mreža muzeja uvjetovala ovako intenzivno unapređenje cjelokupne muzejske djelatnosti i unapređenje, odnosno afirmaciju muzeja kao studijskih ustanova i faktora kulturnog života sredine u kojoj muzeji djeluju.

- - - - -

"Mreža muzeja" kao određena forma organizacije muzeja, čija je svrha unapređenje muzejskih ustanova i cijele muzejske službe, ponovno je potaknuta od strane ICOM-a.

Konkretna sugestija za ... "programski fiksiranu organizaciju mreže muzeja u pojedinim zemljama kao sistema muzejske djelatnosti"... dala je Generalna konferencija ICOM-a 1965. godine. Tada su rasprave u međunarodnim komitetima ICOM-a upozorile na... "zaostajanje većeg dijela muzeja za općim društvenim razvojem i zadržavanje na zastarjelim oblicima rada ... što nužno traži da se muzejima omogući upoznavanje sa dostignućima suvremene muzeologije i izmjenu iskustava..."

Na ove sugestije dao je ICOM-u Vaclav Pubal, direktor muzeološkog kabineta u Pragu, projekt kojega je ICOM prihvatio i uputio svim zemljama članicama ICOM-a pa tako i Jugoslaviji. Ovaj projekt inicira organizaciju transmisije za informacije za izmjenu iskustava, za korištenje iskustava u organizaciji rada i djelovanja muzeja u naprednim zemljama sa zadatkom... "da na taj način direktno i indirektno djeluje na unapređenju organizirane suradnje muzejske službe, mreže muzeja i muzejskih ustanova i muzejskih radnika u zemljama kojima bi takova suradnja doprinijela unapređenju muzejske službe dotične zemlje...."

Za povezivanje muzeja u stručnu suradnju potrebna je u prvom redu o r g a n i z i r a n a s l u ž b a i n f o r m a c i j a, stalna služba primanja i davanja informacija o radu i djelovanju muzejskih ustanova, o zbivanjima u muzejskoj službi i muzejima, u zemlji i svijetu, o stručnim muzeološkim časopisima, publikacijama, izdanjima muzeja, o stručnim i aktuelnim problemima muzeologije, muzejske službe i muzejskih ustanova u zemlji i svijetu. Potrebna je organizirana izmjena misli, zapažanja, iskustava.

... "Ova i ovakova služba informacija nameće potrebu međumuzejske suradnje koja se na ovaj način inicira, a koja se time i spontano realizira"...

Ovaj zadatak nastojali smo, prema našim mogućnostima i prema današnjem statusu organizacije muzeja u Jugoslaviji, riješiti izdavanjem Biltena Informatica museologica.

- - - - -

Razmatrajući potrebu organizirane mreže muzeja u Jugoslaviji potrebno je uvodno dati neke konkretne statističke podatke o razvoju muzeja u svijetu i u Jugoslaviji

STANJE MUZEJA U SVIJETU

	<u>1800.</u>	<u>1900.</u>	<u>1935.</u>	<u>1973.</u>
Engleska	8	419	564	1029
Francuska	21	354	701	927
Njemačka	21	217	644	2055
USA	2	273	869	1200
SSSR	-	-	693	(200)

(1800-1935. po G.Basin-u, 1972. po adresaru Museen der Welt)

Prema međunarodnom adresaru muzeja u svijetu danas u 148 zemalja članica ICOM-a imamo više od 17000 muzeja. Ovaj broj je u stvari znatno veći jer i za Jugoslaviju registrirano je

u adresaru ukupno samo 235 muzeja a u stvari je broj znatno .
veći. To je očito i za druge zemlje, u prvom redu za SSSR,
gdje je u adresaru navedeno samo 210 muzeja, što nije ni dese-
tina današnjeg stvarnog stanja u SSSR-u.

STANJE MUZEJA U JUGOSLAVIJI

BiH	<u>1860.</u>	<u>1900.</u>	<u>1940.</u>	<u>1960.</u>	<u>1972.</u>
	-	3	4	21	66
Crna Gora	-	-	3	14	40
Hrvatska	8	16	36	115	226
Makedonija	-	-	4	18	31
Slovenija	1	5	14	57	151
Srbija	1	6	12	61	101
Kosovo	-	-	-	1	18
Vojvodina	1	3	5	25	49

Godine 1972. u Jugoslaviji je - prema Adresaru muzeja, Muzeo-
logija 12, MDC - ukupno 682 muzeja, depandanse, muzeja u osni-
vanju.

- - - - -

Konfrontacija sa suvremenim današnjim organizacijama mu-
zejske službe i mrežama muzeja u kojima su muzeji povezani u
organiziranu međumuzejsku suradnju u naprednim kulturnim zem-
ljama ČSSR, Austriji, DDR, BRD, Mađarskoj, Poljskoj, Francuskoj,
Italiji i drugim zemljama Evrope - nameće nam se konstatacija
da je razvoj i napredak muzeja u ovim zemljama uvjetovan struč-
nom organizacijom muzejske djelatnosti. Ova konstatacija nemeće
nam potrebu da se koristimo iskustvima ovih zemalja za unapre-
đenje naše muzejske službe.

Termini i pojmovi "muzejske službe" i "Mreža muzeja" u
našim dosadašnjim muzejskim zakonima su strani i nisu niti u
ranijim prijedlozima muzejskih zakona tretirani kao sistem orga-
nizacije muzeja. Ovo je i logično, jer je mreža muzejskih usta-
nova u Jugoslaviji bila tek u izgradnji pa se ranije na jedan
određeni planski sistem te službe nije moglo ni pomišljati.

Ako pratimo organizaciju muzeja u naprednim zemljama
Evrope vidimo da su muzeji ustanove koje imaju određenu funkci-
ju u društvu u kojem su stalni sistematski izvršiooci zadataka
muzejske službe koja je organizirana u mrežu muzeja i ima zada-
tak da na cijelom području zemlje, regije, pokrajine, siste-
matski i planski vrši službu sakupljanja, čuvanja, naučnog pro-
učavanja muzejske građe i ostale muzeološke zadatke koji su ve-
zani za ovaj fundus, u prvom redu odgovarajuća prezentacija.

Muzejska služba je prema tome određeni fiksirani sistem za specifične muzejske i muzeološke zadatke, a po svojoj strukturi i koncepciji analogna je sistemu službe zaštite spomenika kulture i prirode i na ovu službu se naposredno nadovezuje. Analogna je i arhivskoj i bibliotekarskoj službi koje su nastale kao identične potrebe zajednice u vrlo bliskim i srodnim zadacima.

Mreža muzeja morala bi biti koncipirana na bazi s p e - c i j a l i z a c i j e i p o d j e l e r a d a za organizirano, sistematsko i plansko vršenje muzejske službe u okviru republika i pokrajina i cijele Jugoslavije. Time se ovakova mreža uklapa u s v j e t s k u m r e ž u m u - z e j s k i h u s t a n o v a u okviru ICOM-a međunarodne komisije za muzeje - što uvjetuje korištenje iskustava drugih zemalja i napredak i korak s vremenom.

Brzi opći progres kulture u svijetu traži i od muzeja da prate napredak cjelokupne muzejske službe u svijetu i napredak naučnih disciplina koje su vezane za zbirke dotičnog muzeja. Organizirani rad na proučavanju na stručnoj i naučnoj obradi muzeološke problematike koncepcije, organizacije, rada i djelovanja muzejskih ustanova uvjetuje i omogućuje upoznavanje sa dostignućima suvremene muzeologije i izmjenu iskustava.

- - - - -

Organizacija mreže muzeja, organizirane međumuzejske suradnje za republiku - pokrajinu - regiju u Jugoslaviji realizirana je u raznim formama prema specifičnostima pojedinih republika i pokrajina.

Prvi prikaz mreže muzeja za jednu republiku dan je u publikaciji Muzeji i arhivi Hrvatske 1957.god. za muzeje u Hrvatskoj, a u časopisu Spona br.5 1965. str.52-64 za muzeje u Vojvodini. U posebnoj publikaciji u izdanju Muzejskog društva BiH izdan je popis s adresarom muzeja i zbirki u BiH. Analogna publikacija izdana je i od Muzejskog društva Slovenije sa prikazom svih muzeja i zbirki Slovenije. Ovo je do sada i naša najbolja opremljena publikacija toga sadržaja.

Kompletnu mrežu muzeja u Jugoslaviji dobili smo publikaciju muzeji Jugoslavije 1962. u izdanju Saveza muzejskih društava Jugoslavije. Znatno dopunjenu mrežu muzeja u Jugoslaviji sa svim depandansama i muzejima u osnivanju dobili smo 1972. godine u Muzeologiji br. 12 - Adresar muzeja u SFR Jugoslaviji što uglavnom odgovara današnjem stanju.

U okviru postdiplomskog studija muzeologije obrađeno je cijeli niz magistarskih tema koje su direktni studijski doprinos rješavanju problema mreže muzeja: Razvoj, stanje i zadaci prirodoslovnih muzeja i zbirke Vojvodine (Gordana Miletić, Vršac), Razvoj muzejske službe u Crnoj Gori (Đuro Batričević, Cetinje), Razvojni put i perspektiva muzeja na Kosovu (Tefik Morina, Priština), zatim Mreža muzeja u BiH, Mreža muzeja Makedonije,

Razvojni put muzeja u Vojvodini, Muzeji i zbirke slavonske regije, Mreža pomorskih muzeja, Mreža etnografskih muzeja i zbirka etnoparkova Jugoslavije. Niz radova u rukopisu, u biblioteci rukopisa MDC-u, obrađuju problematiku mreže muzeja i dokazuju ozbiljnost studijskog pristupa ovoj tematici od strane kolega u svim našim republikama i pokrajinama.

Rezimirajući ove radove koji su bazirani na studiju razvoja muzejske službe pojedinih područja vidimo pod kako različitim uvjetima i poteškoćama su stvarani muzeji. To nameće i potrebu za specifičnim formama organizacije mreže muzejske službe za pojedine republike i pokrajine. Ali nam ovo istovremeno i imperativno nameće potrebu organizirane međumuzejske suradnje kao prvog i osnovnog preduvjeta za napredak naše muzejske službe i muzejskih djelatnosti.

Potrebu organizirane mreže muzeja i međumuzejske suradnje osjećaju u prvom redu manji muzeji koji su zatvoreni u svojim općinskim granicama. Bez iskustva, bez mogućnosti konzultacija i savjetovanja za rješavanje problema sa kojima se dnevno susreću, bez stručne i muzeološke literature tim muzejima potrebna je stručna pomoć.

U organiziranoj međumuzejskoj suradnji najjače je došla do izražaja suradnja koju je realizirala Zajednica muzeja Vojvodine i Muzejsko društvo Vojvodine u ovom prvom periodu rada i djelovanja. Zajedničke akcije na iskapanjima arheoloških lokaliteta, akcije na registraciji kulturne baštine Vojvodine, publikacije koje su rezultat tih zajedničkih akcija dali su konkretne rezultate ove organizirane suradnje.

Analognu povezanost i suradnju realizirala je Zajednica muzeja Istre i Podružnica Muzejskog društva za Slavoniju. U ovim regijama u kojima su povezani i muzejski radnici i muzejske ustanove, na obaveznim i redovnim regionalnim stručnim savjetovanjima međumuzejske izmjene iskustava i zajedničko rješavanje problema, često i vitalnih problema pojedinih muzeja, dalo je konkretne rezultate koji su uspješno realizirani baš radi toga što su plod zajedničkih akcija, kolegijalne konstruktivne suradnje i pomoći.

Akcije Zajednice muzeja Srbije koje su publicirane u Biltenima ZMS zatim akcije Muzejskog društva Slovenije sa specijalnim publikacijama i priložima u časopisu "Argo", dokazuju značenje ovakove organizirane suradnje na širokom području republike i iniciraju nastavak i proširenje ovakovog rada.

Retrospektivni pogled na dosadašnje rezultate stvaranja mreže muzeja i suradnje muzeja i muzejskih radnika na intenzivni razvoj i proširenje aktivnosti muzejskih ustanova kroz pet godina unatrag, sa konkretnim informacijama daje nam Bilten Informatica museologica za muzejsku službu svih naših republika i pokrajina. Ova suradnja koja je realizirana preko muzejskih društava i zajednica muzeja nastala je spontano kao potreba rada na unapređenju muzejske službe i muzejskih djelatnosti. Ovo je i garancija za dalju organiziranu konstruktivnu međumuzejsku suradnju koja daje perspektivu daljeg razvoja i unapređenja naše muzejske službe, muzejskih ustanova i muzejskih djelatnosti.